

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА (2021-2024)

СОДРЖИНА

Кратенки.....	3
1 Вовед.....	4
2 Како е создадена првата национална стратегија за социјалните претпријатија?.....	5
2.1 Контекст на национална политика	6
2.2 Контекст на меѓународна политика.....	7
2.3 Социјалните претпријатија и Глобалните цели за одржлив развој.....	9
3 Преглед на еко-системот во кој функционираат социјалните претпријатија во Република Северна Македонија.....	10
3.1 Креирање на култура на социјално претприемаштво	11
3.2 Развој на капацитетите на социјалните претпријатија и на актерите во еко-системот.....	15
3.3 Развој на пазари за социјалните претпријатија.....	15
3.4 Градење на финансиски еко-систем за социјалните претпријатија	17
4 Стратешка рамка на стратегијата.....	20
4.1 Стратешки приоритет 1: Креирање култура на социјално претприемаштво	20
4.2 Стратешки приоритет 2: Унапредување на капацитетите на социјалните претпријатија и на актерите во еко-системот	22
4.3 Стратешки приоритет 3: Развој на пазари- поттикнување на социјални набавки	23
4.4 Стратешки приоритет 4: Финансиски еко-систем за социјалните претпријатија.....	24
5 Евалуација и мониторинг на спроведувањето на стратегијата.....	24
6 Додатоци.....	26
Додаток 1: Членови на работни групи	26
Додаток 2: Прегледот на дефиниции за социјалните претпријатија	28
Додаток 3: Појмовник.....	29
Додаток 4: Оперативна дефиниција за социјалните претпријатија	32
Додаток 5: Критериуми за доделување статус на социјално претпријатие	35
Додаток 6: Преглед на модели на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис сектор	39

Нацрт- финална верзија

КРАТЕНКИ

ЕУ- Европска Унија

ЕК- Европска комисија

ИПА- Инструмент за претпристапна помош

СП- Социјални претпријатија

DRAFT FINAL

Нацрт- финална верзија

1 ВОВЕД

Националната стратегија за развој на социјалните претпријатија ги дефинира основните цели и активности за периодот 2021-2024 година, со цел да се создаде правна, финансиска и институционална рамка за развој на социјалните претпријатија во Република Северна Македонија. Целта на стратегијата е развој на одржлив еко-систем кој ќе биде поттикнувачки и овозможувачки за социјалните претпријатија во земјава. Таа предвидува мерки и активности кои се групирани во четири стратешки приоритети: 1) Креирање на култура на социјално претприемаштво; 2) Развој на капацитетите на социјалните претпријатија и на актерите во еко-системот; 3) Развој на пазари за социјалните претпријатија и 4) Градење на финансиски еко-систем за социјалните претпријатија.

Социјалните претпријатија и Владата имаат заедничка крајна цел, а тоа е да обезбедуваат решенија за постоечките општествени проблеми. Потенцијалниот обем на активности на социјалните претпријатија е широк и покрива разновиден спектар на економски, социјални и еколошки прашања. Преку развој на бизниси кои примарно делуваат на обезбедување на општествена вредност и корист, социјалните претпријатија може значително да придонесат за постигнување на клучни стратешки цели на Владата, со особен осврт кон постигнување социјална кохезија, борба против сиромаштијата и зголемено вработување, унапредување на конкурентноста на економијата, зачувување на ресурсите, вреднување на наследството и на биолошката разновидност и подобрување на квалитетот на животот во целина.

Долгиот процес на транзиција на македонското општество создаде бројни општествени предизвици кои имаат длабок ефект не само врз економскиот, туку и во други сегменти од општествениот живот, вклучувајќи го и животниот стандард и квалитетот на живот на граѓаните. Нефлексибилноста на пазарот на трудот, стапката на сиромаштија, социјалната исклученост, нерамномерниот регионален развој, миграциите на населението, предизвиците со заштитата на животната средина и одржливиот развој сè уште остануваат предизвик за македонското општество. Оттука, произлегува потребата од нови пристапи во креирањето на економските и социјалните политики, кои во центарот на своето делување ќе го имаат поединецот како двигател на промените.

Во последната декада, во ЕУ и на глобално ниво, идентификуван е рапиден пораст на социјални претпријатија. Европската комисија ја препознава важноста на социјалните претпријатија како еден од клучните елементи за надминување на тековните социјални и економски проблеми. Денес, социјалната економија во ЕУ обезбедува повеќе од 13.6 милиони платени работни места, вклучува над 82.8 милиони волонтери и 232 милиони членови кои учествуваат во донесувањето на одлуките. Комисијата препознава дека социјалната економија промовира одговорност, заедништво, солидарност и истовремено генерира општествено влијание.

Првата национална стратегија за социјалните претпријатија во Република Северна Македонија е концептуелизирана врз основа на истражувањата во оваа сфера спроведени од граѓанскиот сектор и академската заедница. Таа претставува синтеза на различните ставови и мислења, како и прв обид да се даде стратешка насока за долгорочниот развој на социјалните претпријатија во земјава.

2 КАКО Е СОЗДАДЕНА ПРВАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА?

Првата Национална стратегија за социјалните претпријатија во земјава е концептуализирана врз основа на два столба:

- **Истражувања за социјалните претпријатија и еко-системот во кој тие оперираат.** Истражувањата се однесуваат на: 1) националниот контекст- истражувања за еко-системот во кој функционираат социјалните претпријатија¹, нивните капацитети и придонес кон дефинирани јавни политики и 2) на учење од постоечките добри практики од земјите на ЕУ генерирани преку студиите за мапирање на еко-системот на социјалните претпријатија² и алатката на ОЕЦД за развој на социјалното претприемаштво³.
- **Широк консултативен процес** со вклучување на сите мапирани засегнати страни: социјални претпријатија, граѓански организации, јавни институции и академски институции. Консултациите се одвиваа преку индивидуални состаноци, работа во групи и експертска поддршка⁴. Беа основани три работни групи, водени од експерти во дадената област. Преку нивната работа се добија насоките на развој на стратешкиот документ во кој се сублимирани сите дискусии и дебати (базирани на докази) во клучните столбови на стратегијата. Во Додаток 1 е дадена листа на сите лица кои беа вклучени во процесот на креирање на овој документ.

¹ Користени истражувања за еко-системот на социјалните претпријатија во Република Северна Македонија: 1) Мапирање на еко-системот на социјалните претпријатија. Случај: Северна Македонија. Достапно на: <http://public.org.mk/wp-content/uploads/2018/12/Social-enterprises-and-their-ecosystems-in-Europe-Country-fiche.-Former-Yugoslav-Republic-of-Macedonia-1-1.pdf> ; 2) Каков еко-систем за социјалните претпријатија е потребен. Достапно на: <https://public.org.mk/wp-content/uploads/2018/10/Dokument-na-politiki.pdf>; 3) Преглед на еко-системот на социјалните претпријатија во Хрватска и Западен Балкан. Достапно на: https://issuu.com/nesster/docs/se_ecosystem_in_the_w_balkans_final ; 4) Развој на социјалните претпријатија на Балканот. Достапно на: https://civicamobilitas.mk/civica_resources/social-enterprise-developments-balkans-joint-volume-balkan-social-enterprise-research-network/ ; 5) Анализа на капацитетите на социјалните претпријатија во Република Северна Македонија. Достапно на: https://public.org.mk/wp-content/uploads/2019/05/Analiza_na_socijalni_pretprijatija.pdf ; 6) Одржливите практики на социјалните претпријатија- прв чекор во градење одржливо општество. Достапно на: https://public.org.mk/wp-content/uploads/2019/05/Prv-cekor-na-gradenje-odrzливо-opstestvo_publicacija.pdf; и 7) За потребите на Стратегијата користени се и сите документи кои беа креирани во рамките на проектот „Fostering social entrepreneurship” EuropeAid/136504/IH/SER/MK, проектот е финансиран од Европската Унија како техничка помош на Министерството за труд и социјална политика за развој и поддршка на социјалните претпријатија. Република Северна Македонија е единствената земја од Западен Балкан којашто на институционално ниво побарала поддршка од ЕУ за развивање на политиките за социјалните претпријатија.

² Студиите на Европската Комисија се достапни на следниот линк:

https://ec.europa.eu/social/main.jsp?pager.offset=0&advSearchKey=socneteco&mode=advancedSubmit&catId=22&doc_submit=&policyArea=0&policyAreaSub=0&country=0&year=0; 2) Компаративна анализа на еко-системите на социјалните претпријатија: http://public.org.mk/wp-content/uploads/2018/10/Komparativna-analiza_Ekosistemi-za-razvoj-na-sotsijalni-pretprijatija.pdf

³ Алатката е достапна на следниот веб сајт: <https://www.betterentrepreneurship.eu/en>

⁴ Детален преглед на листата на учесници во процесот на креирање на стратегијата е даден во Додаток 1.

Нацрт- финална верзија

2.1 КОНТЕКСТ НА НАЦИОНАЛНА ПОЛИТИКА

Постојната законска регулатива во Република Северна Македонија не ги препознава и не ги регулира социјалните претпријатија и социјалното претприемаштво бидејќи сè уште не постои заедничко разбирање за концептите. И двата концепта се појавија во дискурсот на третиот сектор и, генерално, постои концептуална конфузија кога јавно се дискутираат. Развојот на социјалните претпријатија во Северна Македонија се поврзува со случувањата во третиот сектор, како, на пример, ограничената финансиска поддршка за услугите што ги нудат граѓанските организации, децентрализацијата на системот за социјална заштита, како и зголеменото влијание на донаторската заедница за развој на социјалната економија и достапноста на меѓународна финансиската поддршка во ова насока.

Во официјалните владини стратегии, концептот социјално претпријатие првпат е воведен во поопширни стратегии за соработка со граѓанскиот сектор (2012-2017)⁵ каде што е предвидена мерка за развој на поширок концепт: социјална економија. Мерката предвидува активности што експлицитно целат на граѓанските организации со економски активности. Друг документ што обезбедува стратегиска насока за развој на секторот е афирмацијата на Стратегијата за Југоисточна Европа 2020 година⁶, која ја нагласува социјалната економија како посебна област. Понатаму, во последната програма на Владата (2017-2020⁷) социјалните претпријатија се идентификуваат како олеснувачи на транзицијата на ранливите категории граѓани од социјална исклученост кон отворен пазар на труд.

Во насока на унапредување на екосистемот за социјалните претпријатија, Министерството за труд и за социјална политика на 28.07.2015 година ја објави првата нацрт-верзија на Законот за социјално претприемаштво, кој се очекува да ги регулира принципите, формите и активностите во областа на социјалното претприемаштво, критериумите за основање и за управување, како и механизмите за мониторинг и за евалуација⁸. Препораките на дел од постоечката заедница на социјални претприемачи се дека во отсуство на развиена пракса која треба да го обликува законското решение, не се создадени потребните услови за развој на законско решение. Покрај

⁵Влада на Република Македонија (2018). *Стратегија на Владата на Република Македонија за соработка со и развој на граѓанскиот сектор 2018-2020*. [online] Скопје. Достапно на: <https://www.nvosorobotka.gov.mk/sites/default/files/dokumenti/Strategija2018-2020usvoena9102018.pdf> [Пристапено на 28 Фев. 2019].

⁶ Regional Cooperation Council (2013). *South East Europe 2020. Jobs and Prosperity in a European Perspective*. [online]. Достапно на: <https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf> [Пристапено на 10 Авг. 2019].

⁷ Влада на Република Македонија (2018). *Стратегија на Владата на Република Македонија за соработка со и развој на граѓанскиот сектор 2018-2020*. [online] Скопје. Достапно на: <https://www.nvosorobotka.gov.mk/sites/default/files/dokumenti/Strategija2018-2020usvoena9102018.pdf> [Пристапено на 28 Фев. 2019].

⁸ Процесот на изготвување на нацрт-предлог закон се отпочнати уште во 2012-та година на барање на граѓанските организации за законско препознавање на социјалните претпријатија. Поради тоа и Стратегијата на Владата за соработка со граѓанските организации 2012-2017-та предвидуваше донесување Закон за социјално претприемаштво. Првата нацрт-верзија од 2015-та година беше повлечена од понатамошно финализирање и усвојување поради ограничувањата кои ги предвидуваше и поради преголемиот фокус на вработување на ранливи групи, на што граѓанските организации организирано реагираа. Поради тоа Министерството за труд и социјална политика побара техничка помош од Европската Унија за изготвување на нов нацрт-предлог закон.

Нацрт- финална верзија

отсуството на развиената социјално претприемачка пракса, отсуствува и знаење за концептот како и соодветни инструменти за поддршка на социјалните претпријатија во согласност со нивните потреби и фаза на развој. Оттука, произлегува од продолжување на дијалогот за целисходноста на посебно законско решение за уредување на овој сектор.

Со новиот Закон за јавни набавки (Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 24/2019), во правната рамка на земјава првпат е уредена можноста за воведување резервирани набавки, што дава можност за конкурентска предност на социјалните претпријатија. Тој влезе во сила од 1 април 2019 година. Законот првпат го промовира концептот на социјални набавки, кој овозможува државниот орган да го резервира правото на учеството во постапка за јавна набавка на економски оператори, чијашто основна цел е општествена и професионална интеграција на лицата со пречки во развојот или на лицата од социјално ранливите групи, кои ја реинвестираат добивката за исполнување на таа цел. Согласно законот, најмалку 30 проценти од вработените лица кај економскиот оператор треба да бидат лица со пречки во развојот или лица од социјално ранливи / исклучени групи. Притоа, законот утврдува дека економскиот оператор мора да ги исполнува следниве услови: 1) обезбедување јавни услуги само од областа на здравствени, социјални и културни услуги; 2) добивката се реинвестира заради остварување на целите на организацијата во согласност со законот; 3) управувачката или сопственичката структура на организацијата се темели на сопственост на вработените, односно бара активно учество на вработените, корисниците или заинтересираните страни. Од друга страна, Законот предвидува можност за спроведување резервирани договори за набавка на посебни здравствени, социјални и културни услуги. Притоа, договорниот орган треба да ги исполнува следните услови: 1) да е основан со цел обезбедување јавни услуги како социјални, здравствени и културни; 2) добивката се реинвестира заради остварување на целите на организацијата согласно со закон; 3) управувачката или сопственичката структура да се темели на сопственост на вработените согласно со закон, односно бара активно учество на вработените, корисниците или заинтересираните страни и 4) договорниот орган во последните три години на организацијата не ѝ доделил договор за тој вид услуги во согласност со овој член.

Новиот Закон за социјална заштита (Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 104 од 23.5.2019 година), предвидува поголемо ангажирање на единиците на локална самоуправа во социјално мапирање на потребите на граѓаните на локално ниво. Во реформираниот систем на социјална заштита се предвидува унапредување и развивање на социјалните услуги што ќе се обезбедуваат во домот на корисникот, во заедницата и семејството, како и создавање на иновативни и интервентни социјални услуги. Покрај локалната самоуправа, во обезбедувањето и давањето на социјални услуги се препознаваат и здруженијата на граѓани, физичките лица и приватниот сектор. Всушност, сите овие услуги претставуваат можност за развој на нови социјални претпријатија, кои би ги задоволувале потребите од услуги на локално ниво. Се очекува реформите на ниво на јавните политики да имаат ефект врз екосистемот во кој функционираат социјалните претпријатија во земјава.

2.2 КОНТЕКСТ НА МЕЃУНАРОДНА ПОЛИТИКА

На ниво на Европска унија се појави особен интерес за социјалната економија кога стана јасно дека преовладувачкиот економски модел на либералниот капитализам не може да најде квалитетни и одржливи решенија за растечките проблеми како долгорочната невработеност, социјална

Нацрт- финална верзија

исклученост и слаб квалитет на живот за ранливите и маргинализираните групи, како и нееднаков економски развој на руралните и урбаните области. Рецесијата и финансиската криза што го зафатија пазарот на Европската унија и пошироко во 2008 година ја истакнаа потребата за размислување за нови, различни модели на економски развој⁹.

Со цел да се надминат последиците од економската и социјалната криза и да се подготви за нови предизвици, во 2010 година Европската унија ја усвои Стратегијата Европа 2020¹⁰, која ја утврдува визијата за европската социјална пазарна економија за XXI век. Стратегијата предлага три приоритети што меѓусебно се надополнуваат: *паметен раст* (развој на економија што се заснова врз знаење и иновации), *одржлив раст* (промовирање на економија што поефикасно ги искористува ресурсите, што е позелена и поконкурентна) и *инклузивен раст* (негување економија со висока стапка на вработеност што обезбедува социјална и територијална кохезија).

Надоврзувајќи се на “Европа 2020”, земјите од Западен Балкан што се вклучени во претпристапните процеси изготвија, исто така, Стратегија за Југоисточна Европа 2020, што претставува одраз на решителноста на сите влади во Југоисточна Европа за прифаќање на храбрите пристапи во политиките што се неопходни за постигнување на потребниот економски и социјален раст за подобрување на просперитетот на сите свои граѓани и за олеснување на евентуалното интегрирање во ЕУ.

Во последната декада, во ЕУ и на глобално ниво, идентификуван е рапиден пораст на социјални претпријатија. Генерално, социјалните претпријатија се тие бизнис-ентитети што промовираат одржлив развој и нови начини на водење бизнис потпирајќи се на локалните ресурси, притоа поддржувајќи го создавањето нови работни места. Примарно, тие се фокусирани на специфични делови од пазарот, пред сè во локалниот контекст и, најчесто, дејствуваат исклучително локално, а поретко на национално ниво¹¹. Потенцијалот на социјалните претпријатија сè уште не е целосно искористен, меѓутоа брзиот пораст на разновидните општествени потреби и појавата на многубројни еколошки предизвици ја наложуваат потребата за нивни похрабар развој.

Денес, социјалната економија во ЕУ обезбедува повеќе од 13.6 милиони платени работни места, вклучува над 82.8 милиони волонтери и 232 милиони членови¹². Комисијата препознава дека социјалната економија промовира одговорност, заедништво, солидарност и истовремено генерира општествено влијание.

⁹ European Economic and Social Committee (2012). *The Social Economy in the European Union*. [online] Брисел. Достапно на https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/12_368-gr3-env2.pdf [Пристапено на 01 Дек. 2019].

¹⁰ Европска Комисија (2010). *Europe 2020: Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. [online] Брисел. Достапно на: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [Пристапено на 28 Фев. 2019].

¹¹ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2015) A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en>

¹² Ec.europa.eu. (2020). European Commission. [online] Достапно на: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35202> [Пристапено 2 Феб. 2020].

Нацрт- финална верзија

2.3 СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА И ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

Агендата 2030 на Обединетите Нации и дефинираните 17 глобални Цели за одржлив развој обезбедуваат рамка за мониторинг на прогресот кон оставрувањето на специфичните развојни цели. Препораките на меѓуагенциската работна група на Обединетите Нации за Социјална и Солидарна Економија¹³ ја препознаваат социјалната и солидарната економија како клучен сојузник во остварувањето на глобалните Цели за одржлив развој¹⁴.

Одржливиот развој е комплексен феномен кој вклучува економски, социјални, еколошки и културни димензии, кои воглавно се испрелетуваат во секојдневните активности на социјалните претпријатија. Капацитетот на социјалните претпријатија да одговорат на Целите за одржлив развој е во нивната срж: тие се создадени за да се поттикнат интегрирани и холистички пристапи кон одржливиот развој, вклучително и мобилизирањето различни типови ресурси, инклузивно управување и учеството на засегнатите страни. Меѓутоа, во пракса, и самите социјални претпријатија сè уште не ја препознаваат поврзаноста со Целите за одржлив развој, вклучувајќи ги и можностите кои тие ги генерираат (на пример потенцијалната соработка со Владата, локалната самоуправа и приватниот сектор). Социјалните претпријатија се суштински во појавата на граѓанство кое е свесно за влијанието од своите потрошувачки и политички избори, вклучувајќи го и нивното влијание врз иднината на планетата и човештвото¹⁵.

Фокусот на социјалната економија е креирање одржливи општествени решенија за сегашните предизвици во повеќе домени, целосно усогласени со глобалните Цели за одржлив развој преку¹⁶:

- 1) Поддршка за општествената солидарност и борба против сиромаштијата:
 - Креирање можности за вработување за најранливите категории граѓани;
 - Развој на решенија од областа на здравството, образованието, социјалната заштита;
 - Поттикнување социјална кохезија и солидарност.
- 2) Промовирање на општествените аспекти на глобалните Цели за одржлив развој и фер услови за работа:
 - Претставува пример за почитување на човековиот капитал преку еднаков третман на работната сила;
 - Ги вклучува вработените и членовите во процесите на донесување одлуки;
 - Го реинвестира профитот за потребите на членовите, други организации или во општеството.
- 3) Застапување за партиципативна демократија:
 - Ги поттикнува граѓаните да го кажат своето мислење;
 - Ги застапува граѓаните преку обезбедување пристап до нивните основни граѓански права.

¹³ Повеќе информации се достапни на: [t http://unsse.org](http://unsse.org)

¹⁴ Utting, P. (2018) Achieving the Sustainable Development Goals through Social and Solidarity Economy: Incremental versus Transformative Change, Working Paper n. 1, Knowledge Hub Working Paper Series. Available at http://unsse.org/wp-content/uploads/2018/04/WorkingPaper1_PeterUtting.pdf.

¹⁵ European Commission (2020) Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qq64n>

¹⁶ Ec.europa.eu. (2020). European Commission. [online] Достапно на: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35202> [Пристапено 2 Феб. 2020].

Нацрт- финална верзија

- 4) Унапредување на социјалната заштита и промовирање социјални иновации:
 - Ја подобрува социјалната заштита преку испорака на јавни услуги во здравствената заштита, образованието, едукацијата итн.;
 - Ги прави пионерските чекори кон развојот на социјални иновации со цел да ги адресира идните социо-економски предизвици како стареење на населението, миграциите итн.
- 5) Придонесување кон циркуларната економија и развој на решенија кои се поволни за животната средина:
 - Охрабрува одговорен консумеризам и производство на општествено и еколошки одговорни производи и услуги;
 - Учествува во развојот на циркуларна економија;
 - Учествува во развојот на обновлива енергија.
- 6) Поддржување на креирањето одржливи градови, региони и нови технологии:
 - Креира нови и квалитетни работни места адаптирани на новите технологии и дигитализацијата.

3 ПРЕГЛЕД НА ЕКО-СИСТЕМОТ ВО КОЈ ФУНКЦИОНИРААТ СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Екосистемите за социјалните претпријатија се комплексни и ја дефинираат средината во која што овие ентитети функционираат и се развиваат, а се базираат на два основни столба: 1) јавна политика што ги препознава, регулира и поддржува социјалните претпријатија, чијашто цел е зголемување на бројот на вакви ентитети, и 2) капацитет на граѓаните да се самоорганизираат, што претставува критериум за развој на социјалните претпријатија од самите заедници како иницијативи од долу-нагоре. Овие два основни столба влијаат на други развојни фактори како: 1) политичкото препознавање и правни форми што се препознаени во постоечките законски рамки; 2) пристап до пазари; 3) јавна поддршка за социјалните претпријатија, како и за нивен пораст и развој, вклучувајќи ја и фискалната рамка; 4) пристап до финансии; 5) мрежи и механизми за заемна поддршка; 6) истражување, образование и развој на вештини¹⁷.

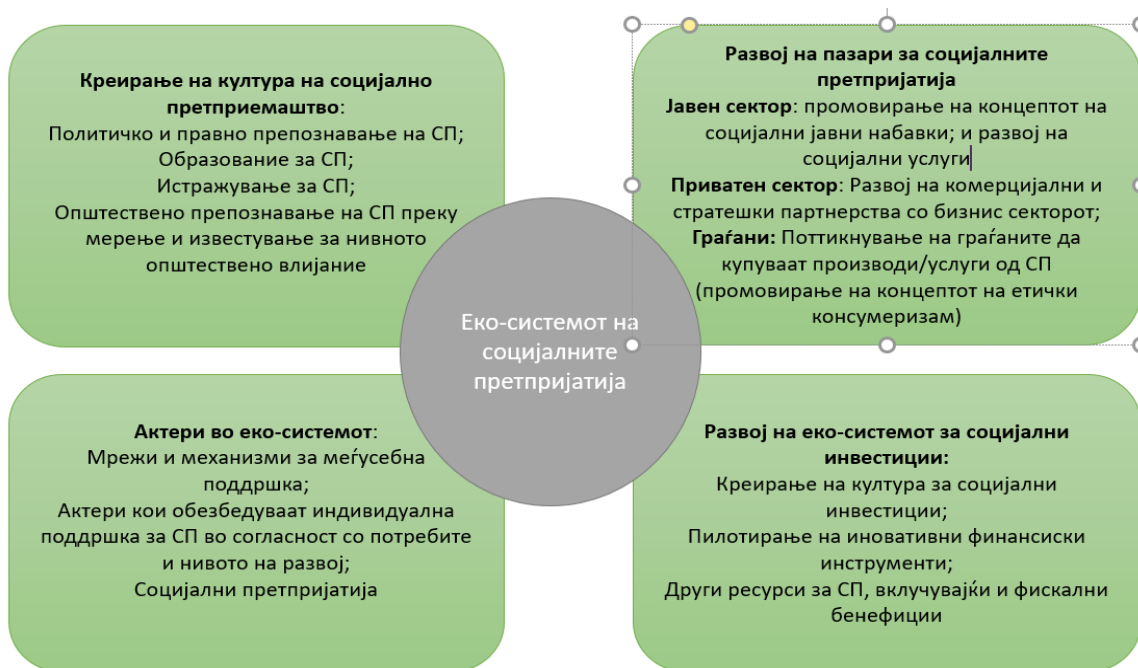
Земајќи ги во предвид концептуалните рамки за еко-системите за социјалните претпријатија развиени во рамките на компаративната студија „Социјалните претпријатија и нивните еко-системи: Развојот во Европа¹⁸“ и последната студија „Социјалните претпријатија и нивните еко-системи: компаративен извештај¹⁹“, притоа земајќи го локалниот контекст и идентификуваните потреби, Стратегијата ја користи следната контекстуелизирана структура на еко-системот:

¹⁷ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2016): Social Enterprises and their eco-systems: developments in Europe. Authors: Carlo Borzaga and Giulia Galera

¹⁸ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2016): Social Enterprises and their eco-systems: developments in Europe. Authors: Carlo Borzaga and Giulia Galera

¹⁹ European Commission (2020) Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qq64ny>

Нацрт- финална верзија

3.1 КРЕИРАЊЕ НА КУЛТУРА НА СОЦИЈАЛНО ПРЕТПРИЕМАШТВО

3.1.1 Дефинирање и правно препознавање на социјалните претпријатија;

Дефинирање и правно препознавање на социјалните претпријатија

Социјалните претпријатија често се дефинираат преку целта на бизнисот, а не преку правната форма, што значи, се приоритизира општествената мисија што се остварува преку трговија со услуги и производи и реинвестирање на најголем дел од профитот за остварување на општествената мисија, а не правната регистрација на ентитетот.

Студиите за мапирање на еко-системот на социјалните претпријатија во ЕУ потврдуваат дека вообичаено се користат широки, организациски дефиниции, кои овозможуваат повеќе ентитети да се препознаат како актери во социјалната економија²⁰. Дефиницијата треба да ги земе во предвид разновидноста на ентитетите и да даде доволно широк политички простор за нивен развој. Повеќе за прегледот на дефиниции е даден во Табела 1 во Додаток 1 на овој документ.

Земајќи ги во предвид препораките на Европската комисија и искуствата на другите земји со сличен контекст на македонскиот²¹, оваа Стратегија ја препознава важноста за воведување на **поширока, организациска дефиниција** за социјалните претпријатија која ја приоритизира **општествената цел**

²⁰ European Commission (2020) Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qq64ny>

²¹ Пример Бугарија, Хрватска, Грција, Полска

Нацрт- финална верзија

и поставува исполнување на **специфични критериуми во однос на дистрибуцијата на профитот и управувањето** со цел ентитетот да биде идентификуван како социјално претпријатие.

Во оваа стратегија, социјално претпријатие се дефинира како оператор во социјалната економија чија главна цел е да има општествено влијание преку обезбедување на добра и услуги на пазарот на иновативен и претприемачки начин, својата добивка ја користи првенствено за да оствари општествени цели, а со него се управува партиципативно со вклучување на вработените, потрошувачите и заинтересираните страни кои се под влијание на неговите активности. Притоа, во Стратегијата терминот **општествена цел** се разгледува во поширока смисла и вклучува обезбедување на културни, здравствени и образовни услуги, како и услуги за заштита на животната средина. Преку промовирањето на општиот интерес, СП ја надминуваат традиционалната ориентација кон сопствениците и акционерите. Во случај кога станува збор за производ, СП мора да обезбедат производ/услуга кои имаат општествена вредност²².

Тргувајќи од оперативната дефиниција на социјалните претпријатија развиена од страна на Европската комисија²³, во земјата **се предвидуваат критериуми кои треба да бидат исполнети за правните ентитети да се стекнат со статус на социјално претпријатие односно со соодветна ознака**. Критериумите се однесуваат на три клучни сегменти на дејствувањето на социјалните претпријатија: општествена, економска и инклузивна димензија. Во **Додаток 5 се дава детален преглед на критериумите кои што одреден правен ентитет треба да ги исполни, со цел да добие статус на социјално претпријатие**.

Ентитетите што го сочинуваат спектарот на социјалните претпријатија во Република Северна Македонија се разновидни. И покрај отсуството на специфични институционални форми, дел од постојните законски акти овозможуваат основање и функционирање ентитети што делумно или целосно можат да бидат препознаени како социјални претпријатија, како на пример граѓански организации, задруги, заштитни друштва, земјоделски задруги, занаетчии и занаетчиски комори, а и неформалниот сектор за собирање отпад има потенцијал да биде трансформиран преку социјално претприемаштво. Во моментот во земјата не постои јасна јавна политика која обезбедува дефиниција за социјалните претпријатија и тие не се препознаени во клучните реформи на Владата. Како резултат, во земјата пристапот до податоци за социјалните претпријатија е лимитиран. Постои недостиг на систематизирано знаење и препознавање на ентитетите, нивните правни форми, постоечки капацитети, потреби и предизвици.

Постојната законска регулатива во Северна Македонија не ги препознава и не ги регулира социјалните претпријатија и социјалното претприемаштво бидејќи сè уште не постои заедничко разбирање за концептите.

²² European Commission (2020) Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qq64ny>

²³ European Commission (2020) Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qq64ny>

Нацрт- финална верзија

Политичко препознавање на социјалните претпријатија

Процесот на создавање кохерентна рамка на јавна политика во областа на социјално претприемаштво вообичаено почнува од политичко препознавање на социјалните

претпријатија кое може да се имплементира преку различни алатки, како на пример основање на посебно одделение во рамките на одредено министерство или други владини структури (на пример во Луксембург, Словачка и Велика Британија) или на регионално/општинско ниво (Данска и Холандија). Во други земји пак, донесени се национални или регионални/локални стратегии фокусирани на развојот на социјалната економија или социјалните претпријатија, со што е обезбедено препознавање на социјалните претпријатија како посебни ентитети (пример во Бугарија, Хрватска, Полска).

Социјалните претпријатија не се видлив приоритет во постоечкиот пакет на реформи на Владата. Министерствата и агенциите кои во своите програми ги препознаваат социјалните претпријатија, во пракса имаат различни приоритети, процедури и дефиниции за овие ентитети. Ентитетите кои функционираат како СП остануваат непознаени, им недостасува јасен идентитет и видливост. И дијалогот помеѓу чинителите и СП не е институционализиран.

3.1.2 Образование

Образованието игра значајна улога во развивањето позитивни ставови кон социјалното претприемништво и може значајно да придонесе кон поттикнувањето на разбирањето на неговото специфично функционирање и улога во општеството. Преку образовниот процес, младите можат да научат како функционираат социјалните претпријатија и како придонесуваат во општествените и економските процеси. Ефективен начин за промовирање на социјалното претприемаштво е преку негово интегрирање во формалното образование (т.е. основно, средно и терцијарно образование) и во неформалното образование. Наставниците и професорите играат значајна улога во образовниот процес и тие мора да бидат соодветно обучени за реализација на наставните програми за социјално претприемаштво.

Социјалните претпријатија и социјалната економија во целост претставуваат нов феномен во македонскиот општествен и економски живот. И двата концепти остануваат практично непознати за просечниот граѓанин, донесувач на одлуки или бизнисмен. Од друга страна пак, оние кои биле изложени на оваа терминологија, најчесто ја поврзуваат со форма на социјална помош или социјална работа. Оттука, произлегува потребата овие концепти да се популаризираат на ниво на колективната свест и да се изгради позитивен бренд за нив. Во исто време, развојот на социјалните претпријатија ја наложува потребата од нови, дополнителни вештини кои подразбираат нов пристап во претприемаштвото кој промовира вредности, а не максимизација на профитот. Притоа, новите вештини треба да се градат не само кај лицата кои се ангажирани во секторот, туку и на ниво на политички актери, бизнис сектор и општата јавност.

Во Република Северна Македонија не постојат формални образовни програми кои се експлицитно фокусирани на социјалното претприемаштво. На ниво на високо образование, еден дел од високите образовни институции имаат само предмет социјално претприемаштво. Во рамките на средното

Нацрт- финална верзија

образование пак, дел од програмите нудат вовед во социјалното претприемаштво, интегриран во рамките на предмети како „Бизнис и претприемаштво“.

3.1.3 Истражување

Статистичките податоци можат да дадат слика за состојбата на социјалните претпријатија, нивните капацитети, потреби и предизвици. Редовното прибирање на податоци помага да се следи бројот на СП, како и да се разберат нивните правни форми, секторот во кој дејствуваат, како и нивниот придонес во националната економија и пазарот на трудот. Со такви информации, креаторите на политики и засегнатите страни можат да донесат информирани одлуки за поддршката потребна за стимулирање на развојот на социјалните претпријатија. И покрај овие придобивки, статистичките податоци за социјалните претпријатија остануваат оскудни и на глобално ниво. Во последните десет години, во дел од земјите на Европската Унија, постоечките националните тела за статистика направија поголеми напори за собирање податоци за социјалните претпријатија. Покрај тоа, регистрацијата на социјалните претпријатија во јавните регистри или во трговските комори (без разлика дали е посветена на социјални претпријатија или не), исто така, овозможува унапредување на достапноста на податоците.

Во земјава не постои регистар на социјални претпријатија и јасно дефиниран процес за доделување на статус на социјално претпријатија, а досега се спроведени две истражувања за оценка на капацитетите на ентитетите кои што се препознаваат како социјални претпријатија²⁴. Резултатите и на двете истражувања потврдуваат дека СП во земјава се во рана фаза на развој, оперираат како микроентитети без или со неколку вработени, во најголем дел се финансирани од странски донатори и се соочуваат со многубројни предизвици во обезбедувањето финансиска одржливост. Меѓу другото, имаат многу мали бизнис-капацитети, имаат предизвици во обезбедувањето пристап до пазари и немаат доволно капацитети за спроведување поголеми договори за јавни набавки. Недостаток на спроведените истражувања е што се фокусираат кон ентитети кои се препознаваат како социјални претпријатија, регистрирани според Законот за здруженија и фондации.

3.1.4 Општествено препознавање на социјалните претпријатија преку мерење и известување за општественото влијание

За да се осигура дека одреден бизнис во континуитет е воден од принципите на социјалното претприемаштво, се налага потребата од континуираното мерење и известување за општественото влијание на ентитетите кои се означуваат како социјални претпријатија. До денес, не постои општо прифатен консензус во однос на прашањата за техниките за мерење и известување на општественото влијание. [Social Returns on Investment \(SROI\)](#) и [Social Audit Network Approach](#) се препознаени примери кои имаат широк публицитет и примена.

Општественото влијание е клучниот аспект од функционирањето на социјалните претпријатија. Во земјава не постои методологија за мерење и известување на влијанието на СП. Во суштина, самиот

²⁴ Истражувањата се достапни на следните линкови: 1) Анализа на капацитетите на социјалните претпријатија. Достапно на: https://public.org.mk/wp-content/uploads/2019/05/Analiza_na_socijalni_pretprijatija.pdf; и 2) Социјалните претпријатија можност за работна интеграција на ранливите групи. Достапно на: <https://avizomc.com/public/sotsijalnite-pretprijatija-mozhnost-za-rabotna-integratsija-na-ranlivite-grupi/>

Нацрт- финална верзија

концепт на мерење и известување на влијанието на различните ентитети е непознат и во рамките на јавните политики, но и во расположливата литература.

3.2 РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА И НА АКТЕРИТЕ ВО ЕКО-СИСТЕМОТ

3.2.1 Мапирање и развој на СП и на актерите во еко-системот на СП

Еко-системот во кој оперираат социјалните претпријатија во Република Северна Македонија е неразвиен. Отсутствуваат бројни механизми и актери кои ќе овозможат препознавање и континуиран развој на социјалните претпријатија. Не постои јасен преглед на актерите кои се активни во еко-системот, типот на услуги и поддршката која ја нудат. Досега не е спроведено јасно мапирање и анализа на актерите која ги идентификува нивните потреби и предизвици. Постоечката поддршка е некоординирана и ограничена, и во најголем дел се спроведува во рамките на проекти финансирани од странска донаторска помош. Оттука, оддржливоста на расположливата поддршка за СП останува еден од клучните предизвици. Актерите во еко-системот немаат јасно дефинирани програми за работа со различните модели на СП, кои се прилагодени и на нивното ниво на развој и долгорочни планови.

3.2.2 Мрежи и механизми за меѓусебна поддршка

Официјално тело кое ги претставува социјални претпријатија, по сектори, региони на дејствување е вообичаена практика во Европа. Мрежите имаат улога на промовирање, застапување, истражување и лобирање со цел да ја зголемат свеста за улогата на социјалните претпријатија. Меѓу другото, мрежите имаат и клучна улога и функции во обезбедување на одржлив развој на социјалните претпријатија. Тие можат да фасилитираат споделување на знаење и меѓусебно учење помеѓу социјалните претпријатија, да обезбедуваат синергии и да поттикнуваат соработка и споделување ресурси.

Во мај, 2019-та година основана е **Мрежата на социјални претпријатија на Северна Македонија** (Social Enterprises Network Mk). Таа претставува платформа за комуникација и соработка меѓу различните социјални претпријатија, застапува унапредување на јавниот имиџ на секторот, обезбедува соработка и мултисекторски партнерства со други суштински фактори на национално и регионално ниво, како и на ниво на ЕУ. Мрежата поттикнува и размена на добри практики и интерсекторско поврзување, што на долг рок го поттикнува и интересот на јавноста за секторот. Во јануари 2020 година, мрежата има вкупно 44 членови, од кои 24 се социјални претпријатија, а 20 се членови-поддржувачи.

3.3 РАЗВОЈ НА ПАЗАРИ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Успехот и развојот на социјалните претпријатија зависи од пазарот на добра и услуги. Тоа подразбира развој на пазарот, но и истовремено унапредување на капацитетите на социјалните претпријатија да одговорат на можностите на пазарот. Пристапот до јавниот и приватниот пазар е клучна алка на политиката за зајакнување и развој на социјалните претпријатија.

Нацрт- финална верзија

3.3.1 Јавни набавки

Јавните набавки креираат можности за социјалните претпријатија да понудат нови пристапи во испораката на јавните услуги, особено во области како социјална и здравствена заштита, образовни и културни услуги, како и услуги за вработување на лица со попречености, управување со отпад, услуги за кетеринг, одржување зелени површини итн. ЕУ директивата 2014/24 го олеснува пристапот на социјалните претпријатија до јавниот пазар, преку воведување на социјални клаузули.

Преку јавните набавки, јавниот сектор може да купи стоки и услуги од социјални претпријатија кои даваат социјална и еколошка вредност. На овој начин, јавните набавки стануваат средство за исполнување на социјалните, еколошките или економските цели, како и реинтеграција на долгорочно невработените на пазарите на трудот итн. Оттука, владите стратешки избираат да набавуваат добра или услуги од социјални претпријатија кои имаат експертиза за обезбедување на потребната општествена и / или еколошка корист.

Со новиот Закон за јавни набавки (Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 24/2019), во правната рамка на земјава првпат е уредена можноста за воведување резервирани набавки. Тој влезе во сила од 1 април 2019 година. Законот првпат го промовира концептот на социјални набавки, кој овозможува договорниот орган да го резервира правото на учеството во постапка за јавна набавка на економски оператори, чијашто основна цел е општествена и професионална интеграција на лицата со пречки во развојот или на лицата од социјално ранливите групи, кои ја реинвестираат добивката за таа цел, во согласност со законот. Од друга страна, Законот предвидува можност за спроведување резервирани договори за набавка на посебни здравствени, социјални и културни услуги. Меѓутоа, и покрај можностите кои ги нуди новиот Закон за јавни набавки, тие остануваат неискористени поради отсуство на капацитети кај јавните институции да ги спроведуваат предвидените резервирани договори, но и поради отсуство на капацитети кај постоечките социјални претпријатија да ги задоволат потребите на јавната набавка.

Новиот Закон за социјална заштита (Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 104 од 23.5.2019 година), предвидува унапредување и развивање на социјалните услуги што ќе се обезбедуваат во домот на корисникот, во заедницата и семејството, како и создавање на иновативни и интервентни социјални услуги. Покрај локалната самоуправа, во обезбедувањето и давањето на социјални услуги се препознаваат и здруженијата на граѓани, физичките лица и приватниот сектор.

3.3.2 Развој на комерцијални и стратешки партнерства со бизнис секторот

Иако јавниот сектор нуди значителен пазарен потенцијал за социјалните претпријатија, сепак тие бараат можности да го зголемат своето влијание со влегување на приватни пазари и проширување на нивната база на клиенти. Во исто време, традиционалните фирми се повеќе се заинтересирани да придонесат за општествени и еколошки исходи. Генерално, на ниво на ЕУ, праксата на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис сектор е во рана фаза од својот развој.

Во студија на Европската комисија, која ги анализира начините на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис сектор, идентификувани се вкупно 16 различни шеми на

Нацрт- финална верзија

соработка помеѓу овие два сектора²⁵. Детален преглед на овие модели е даден во Прилог 6 на оваа Стратегија.

Генерално, во земјава учеството на традиционалниот бизнис сектор во заедницата останува лимитирано и со отсуство на стратешки пристап, и истото во најголем дел со случаите се имплементира преку програмите за корпоративна општествена одговорност. На ниво на бизнис сектор, концептот на социјално претприемаштво е недоволно познат. Истовремено, отсуствува и култура на развој на мулти-секторски партнерства. Праксата на соработка помеѓу СП и приватните бизниси е лимитирана, а во поголем дел случаите кога постои, таа се должи на волјата на поединци и не е формализирана.

3.3.3 Поттикнување на граѓаните да купуваат производи/услуги од СП

За целосен развој на пазарот на социјалните претпријатија, неопходно е и подигнување на свеста кај населението за потребата од развој на одговорни потрошувачки навики и промовирање на концептот на етички конзумеризам.

Во земјава движењето за етички конзумеризам и одговорно купување е во релативно рана фаза на развојот. Генерално, граѓаните сè уште недоволно се информираат за потеклото на производите и начинот на нивна изработка. Во насока на унапредување на граѓанската свест за бенефитите од одговорното купување, Националната мрежа на социјални претпријатија која е сè уште во фаза на развој има поставено листа на производи и услуги кои ги нудат СП²⁶. Во моментот, оваа веб страна претставува единствен приказ на СП во земјава, меѓутоа е нецелосен бидејќи дава преглед само на СП кои се членки на мрежата. Во насока на зголемување на јавната свест за одговорно купување, списанието за одржлив развој „Лице в лице“ во рамките на своето печатено издание под брендот „Купувај одговорно“ ги промовира производите и услугите на социјалните претпријатија во земјава, но со лимитиран опсег и публика.

3.4 ГРАДЕЊЕ НА ФИНАНСИСКИ ЕКО-СИСТЕМ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Еко-системот за социјални инвестиции вклучува социјални инвеститори кои сакаат да го насочат својот капитал кон решавање на општествени, културни и еколошки предизвици, социјални претпријатија и чинители кои учествуваат, влијаат или се под влијание на активноста од социјалната инвестиција. Социјалните претпријатија имаат различни форми и фази на развој, и во најголем дел немаат капацитети да пристапат до финансиски инструменти.

За пристап до финансиите, социјалните претпријатија честопати имаат потреба од зајакнат капацитет да станат финансиски самоодржливи и помалку да се потпираат на јавни и приватни грантови. **Од страната на побарувачката за финансии и финансиски инструменти**, социјалните претпријатија треба да станат подготвени за инвестиции и да развијат свои капацитети за подобра комуникација со потенцијалните инвеститори и даватели на финансии. **Од страната на понудата на финансии и финансиски инструменти**, често има тенденција да отсуствува приватното

²⁵ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36685>

²⁶ www.sen.mk

Нацрт- финална верзија

финансирање, делумно заради недостаток на видливост и разбирање на социјалните претпријатија меѓу давателите на финансии.

Страната на побарувачката треба да биде поддржана со цел да се создадат повеќе инвестиции подготвени за социјални претпријатија, додека на страната на понудата им се потребни повеќе добро информирани инвеститори и поддршка за развој на посредници, стимулации за инвестиции и подобра регулација за инвеститорите.

3.4.1 Активирање на јавната политика на национално, локално и регионално ниво за поддршка и охрабрување на инвестициите во социјалната економија и социјалното претприемаштво

Социјалните претпријатија, во најголем дел од случаите имаат потреба од мали инвестиции, што од друга страна значи високи трошоци за финансиските посредници. СП често се соочуваат со предизвици во повратот на инвестициите во предвидените рамки и временски рокови. Оттука произлегува улогата на јавниот сектор во развојот на пазарот на социјални финансии: 1) купување на добра и услуги од социјалните претпријатија; 2) развој на механизми за намалување на ризикот (шеми за гаранција) и 3) олеснување на пристапот на социјалните претпријатија до финансии и финансиски инструменти. Оттука, страната на понудата мора да биде поддржана со добро информирани инвеститори, да обезбеди поддршка за развој на посредници, стимулации за финансии и развој на позитивна законска рамка за инвеститорите.

Социјалните претпријатија во Република Северна Македонија имаат релативно ограничен пристап до финансии и можности за финансирање, без разлика на нивната фаза на развој. Досега, најголем извор за финансирање на социјалните претпријатија се странските донатори како Европската Унија, Програмата за помош на САД-УСАИД и Швајцарската агенција за развој. Поддршката е во најголем дел насочена кон градење на капацитетите на постоечките социјални претпријатија или во поттикнување на основањето на нови ентитети, меѓутоа во ретки случаи се обезбедуваат финансиски средства за поддршка на нивното работење. Дури и во случаи кога постојат финансиски средства, тие најчесто се движат од 3.000- 5.000 евра.

Социјалните претпријатија не се препознаени во националните програми за финансирање на бизнисите и старт-апите и тоа претставува дополнително ограничување за нивниот раст и развој, со исклучок на социјалните претпријатија кои се фомирани како трговски друштва, меѓутоа бројот на вакви ентитети е многу мал.

3.4.2 Развој и пилотирање на иновативни, социјални финансиски инструменти

Недостатокот на соодветни финансиски инструменти е една од најзначајните бариери за започнување и развој на социјалното претпријатие, како и за обезбедување на негова одржливост и раст. Во процесот на развој на социјалните финансиски инструменти, неопходно е да се работи на страната на побарувачката, односно да се развиваат програми за подготовка на социјалните претпријатија за инвестиции, како и на понудата, односно да се работи на развој на финансиски инструменти кои се соодветни на потребите на социјалните претпријатија.

Генерално, во последните години во земјава пристапот до бизнис поддршка и услуги има позитивен, нагорен тренд. Можат да се идентификуваат растечки број на ентитети кои даваат услуги и поддршка на старт-ап заедницата. Меѓутоа, овие ентитети сè уште не ги препознаваат социјалните претпријатија во своето портфолио на услуги. Од друга страна, забележани се незначителни чекори

Нацрт- финална верзија

во однос на посредници на инансискиот пазар кои работат на унапредување на пристапот до финансии за социјалните претпријатија. Генерално, на пазарот во земјава недостигаат иновативни финансиски инструменти. Меѓу другото, не можат да се идентификуваат ниту шеми за кофинансирање со јавни финансиски ресурси и да се поддржат посредници кои можат да помогнат во развојот на врската помеѓу давателите на финансии и социјалните претпријатија, истовремено градејќи ги и нивните капацитети.

DRAFT FINAL

4 СТРАТЕШКА РАМКА НА СТРАТЕГИЈАТА

ПРИОРИТЕТ 1	ПРИОРИТЕТ 2	ПРИОРИТЕТ 3	ПРИОРИТЕТ 4
<p>1. Креирање на култура на социјално претприемаштво:</p> <p>1.А Политичко и правно препознавање на социјалното претприемаштво;</p> <p>1.Б Образование</p> <p>1.В Истражување</p> <p>1.Г Општествено препознавање на социјалните претпријатија преку мерење и известување за општественото влијание</p>	<p>2. Развој на капацитетите на социјални претпријатија и актерите во екосистемот</p> <p>2.А Мапирање и развој на актерите во екосистемот на СП</p> <p>2.Б Мрежи и механизми за меѓусебна поддршка</p> <p>2.В Индивидуализирана поддршка за СП во согласност со потребите и нивото на развој</p>	<p>3. Развој на пазари</p> <p>3.А Јавни набавки</p> <p>3.Б Развој на комерцијални и стратешки партнерства со бизнис секторот</p> <p>3.В Поттикнување на граѓаните да купуваат производи/услуги од СП</p>	<p>4. Развој на екосистемот за социјални инвестиции</p> <p>4.А Пилотирање на иновативни финансиски инструменти;</p>

4.1 СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 1: КРЕИРАЊЕ КУЛТУРА НА СОЦИЈАЛНО ПРЕТПРИЕМАШТВО

Основна цел на овој Приоритет е да се создадат потребните услови за да овозможи креирање и промовирање на култура на социјално претприемаштво. Градењето култура на социјално претприемаштво ги рефлектира локалната традиција и активности, вклучувајќи ги граѓанското општество и организациите на социјалната економија. Генерално, општествата со силно граѓанско општество, развиена социјална економија и традиција на вклучување на граѓанскиот и приватниот сектор во давање на услуги и јавен интерес креираат поволни услови за развој на социјалните претпријатија.

Нацрт- финална верзија

Во таа смисла, овој приоритет ќе биде остварен преку следниве мерки²⁷:

Мерки	Носители на активностите	Временски период
Мерка 1: Анализа за интеграција на улогата на социјалните претпријатија и вредностите што тие ги генерираат во сите релевантни документи за јавните политики, а особено оние што се однесуваат на малите и средните претпријатија, вработувањето и социјалната вклученост, одржливиот развој и ревитализацијата на руралните подрачја.	Влада на Република Северна Македонија, Министерство за економија, Министерство за труд и социјална политика; единиците на локалната самоуправа на Република Северна Македонија - ЗЕЛС	Јануари 2021-Април, 2021
Мерка 2: Градење свест и интерес кај пратениците, високите владини функционери, деловната заедница и граѓанското општество за активностите и влијанието на социјалните претпријатија преку организирани средби, јавни настани и студиски посети во постоечките социјални претпријатија во земјава.	Министерство за труд и социјална политика; Национална мрежа на социјални претпријатија; Граѓански организации; Совет за соработка меѓу Владата на Република Македонија и граѓанскиот сектор	Јануари-2021-Декември, 2023
Мерка 3: Мапирање, поддршка и градење на капацитетите на образовните институции од основно, средно и високо образование за вградување на социјалното претприемаштво во рамките на наставните програми.	Министерство за образование; Биро за развој на образование; Граѓански организации	Јули, 2021-Декември, 2023
Мерка 4: Креирање регистар на социјални претпријатија преку дефинирање на јасни критериуми за доделување ознака на социјално претпријатие	Министерство за труд и социјална политика; граѓански сектор; академска заедница; Министерство за економија; АППРМ	Јануари, 2021-Декември, 2023
Мерка 5: Воспоставување механизам за собирање на статистички податоци за различните модели на социјални претпријатија	Министерство за труд и социјална политика; Државен завод за статистика; Национална мрежа на социјалните претпријатија; Министерство за економија	Јануари, 2021-Јуни, 2021
Мерка 6: Анализа на методологии за мерење на општественото влијание и усвојување на национална методологија за мерење на општественото влијание на СП.	Граѓански сектор, академска заедница, АППРМ, Министерство за труд и социјална политика	Септември, 2021-Септември, 2022
Мерка 7: Обезбедување на поддршка за усогласување на Националните политики за социјалните претпријатија со политиките и програмите на ЕУ за развој на социјалната економија, преку вмрежување и формирање стратешки партнерства.	Министерство за труд и социјална политика; граѓански сектор; академска заедница; АППРМ	Јануари, 2021-Јануари, 2024
Мерка 8: Анализа на ефектите од постоечкиот даночен третман на различните правни форми на социјални претпријатија и избор на најпогоден модел за нивен даночен третман	Министерство за финансии, Министерство за труд и социјална политика; граѓански сектор,	Јуни, 2022-Октомври, 2022

Приоритетни резултати на Стратешки приоритет 1:

- Воведени критериуми за доделување ознака на социјалните претпријатија;
- Воведување регистар на социјални претпријатија;

²⁷ Активностите предвидени за имплементација на дадените мерки се дадени во акциониот план кој е во прилог на оваа Стратегија

Нацрт- финална верзија

- Зголемен капацитет на институциите да ги препознаваат социјалните претпријатија во рамките на постоечките стратегии и програми;
- Зголемен капацитет на образованите институции да ги препознаваат социјалните претпријатија и соодветно да ги имплементираат програмите
- Подигната генерална јавна свест и инфомираност за улогата на социјалните претпријатија во постигнувањето одржлив развој на заедницата

4.2 СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 2: УНАПРЕДУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА И НА АКТЕРИТЕ ВО ЕКО-СИСТЕМОТ

Основна цел на овој Приоритет е надминување на слабостите на постојниот еко-систем во кој функционираат социјалните претпријатија преку унапредување на капацитетите на актерите кои се неопходни за негов развој, овозможување нивна комплементарност, како и обезбедување на потребните механизми за развој на капацитетите на постоечките социјални претпријатија, како и поттикнување на развој на нови СП.

Во таа смисла, овој приоритет ќе биде остварен преку следниве мерки²⁸:

Мерки	Носители на активностите	Временски период
Мерка 1: Мапирање и проценка на капацитетите и потребите на актерите во еко-системот на социјалните претпријатија и на социјалните претпријатија	Министерство за труд и социјална политика; Граѓански сектор; Академска заедница; Национална мрежа на социјалните претпријатија	Февруари, 2021- Јуни, 2022
Мерка 2: Градење на капацитетите на актерите во еко-системот и на социјалните претпријатија, тренинг програми, менторски шеми и обезбедување индивидуализирана поддршка, вклучувајќи и програми за подготовка на социјалните претпријатија за инвестиции	Граѓански сектор, донаторска заедница; Агенција за поддршка на претприемаштвото	Септември, 2021- Јуни, 2023
Мерка 3: Воспоставување на шема на финансиски стимулации за развој на иницијативи за социјално претприемаштво на различните правни форми на социјални претпријатија ²⁹	Министерство за труд и социјална политика; Граѓански сектор; Академска заедница; Национална мрежа на социјалните претпријатија	Март, 2021-Март, 2022

Приоритетни резултати на Стратешки приоритет 2:

- Мапиран, дефиниран, координиран и со изградени капацитети еко-систем кој е поттикнувачки за социјалните претпријатија;
- Унапреден пристап до услуги за социјалните претпријатија;
- Зголемена одржливост на услугите на граѓанскиот сектор преку развој на економски активности.

²⁸ Активностите предвидени за имплементација на дадените мерки се дадени во акциониот план кој е во прилог на оваа Стратегија

²⁹ Оваа мерка треба да биде координирано имплементирана со мерките предвидени во Стратегијата на Владата за соработка со и развој на граѓанскиот сектор која предвидува финансиски симулации за граѓански организации

Нацрт- финална верзија

4.3 СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 3: РАЗВОЈ НА ПАЗАРИ- ПОТТИКНУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИ НАБАВКИ

Основна цел на овој Приоритет е да поттикне создавање култура на одговорно купување на ниво на јавен и приватен сектор, како и на ниво на граѓани.

Во таа смисла, овој приоритет ќе биде остварен преку следниве мерки³⁰:

Мерки	Носители на активностите	Временски период
Мерка 1: Градење на партнерствата помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис секторот преку организирани средби за вмрежување и подигнување на свеста кај двата сектори за потенцијалните можности за соработка.	Граѓански сектор; Агенција за поддршка на претприемаштвото; Национална мрежа на социјалните претпријатија; Министерство за економија; Стопански комори; Бизнис заедница; единиците на локалната самоуправа на Република Северна Македонија - ЗЕЛС	Јануари, 2021-Мај, 2023
Мерка 2: Зајакнување на капацитетите на јавниот и бизнис секторот да спроведуваат социјални јавни набавки преку изработка на водич за спроведување социјални јавни набавки, градење капацитети и поддршка во спроведувањето на набавките.	Граѓански сектор; Биро за јавни набавки; Министерство за финансии	Јануари, 2021-Мај, 2023
Мерка 3: Поддржување на информативна кампања за (потенцијалните) придобивки од социјалните претпријатија преку споделување успешни примери за придобивките од социјалните претпријатија од земјава	Министерство за труд и социјална политика; Граѓански сектор; Национална мрежа на социјални претпријатија; Социјални претпријатија	Јуни, 2021-Мај, 2023
Мерка 4: Поттикнување на развој на локални кластери за конкурентност за стимулација на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалните бизниси.	Министерство за економија, Министерство за локална самоуправа, Мрежа на социјални претпријатија	Јуни, 2022-Мај, 2023

Приоритетни резултати на Стратешки приоритет 3:

- Зголемен капацитет на институциите да ги имплементираат одредбите од новиот Закон за јавни набавки кои се однесуваат на спроведувањето на резервираните набавки;
- Унапредени партнерства и соработка помеѓу јавниот сектор и социјалните претпријатија;
- Унапредени партнерства и соработка помеѓу приватниот сектор и социјалните претпријатија;
- Изградена свест кај граѓаните за етички консумеризам.

³⁰ Активностите предвидени за имплементација на дадените мерки се дадени во акциониот план кој е во прилог на оваа Стратегија

Нацрт- финална верзија

4.4 СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 4: ФИНАНСИСКИ ЕКО-СИСТЕМ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Основна цел на овој Приоритет е да го развие еко-системот за социјални финансиски инструменти, со што би се обезбедил пристап до финансиски инструменти за социјалните претпријатија кои одговараат на нивните потреби и капацитети.

Во таа смисла, овој приоритет ќе биде остварен преку следниве мерки³¹:

Мерки	Носители на активностите	Временски период
1. Активирање на јавната политика на национално, локално и регионално ниво за поддршка и охрабрување на инвестициите во социјалната економија и социјалното претприемаштво преку директни јавни инвестиции, јавни гаранции, социјални обврзници и солидарно штедење.	Влада на Република Северна Македонија, Планските региони и Општинските власти Македонската банка за поддршка на развојот; Агенцијата за вработување; Фонд за иновации и технолошки развој	Октомври, 2021-Мај, 2023
2. Пилотирање финансиски инструменти за социјалните претпријатија, вклучувајќи грантови за СП старт-апи и микрофинанси за поттикнување на капитализацијата на псотоечките СП.	Македонската банка за поддршка на развојот; Агенцијата за вработување; Фонд за иновации и технолошки развој	Октомври, 2021-Мај, 2023
3. Воведување мерки за поттикнување на компаниите да ги пренаменат средствата од корпоративна општествена одговорност во фонд за инвестирање во социјалните претпријатија.	Влада на Република Северна Македонија, Планските региони и Општинските власти Македонската банка за поддршка на развојот; Агенцијата за вработување; Фонд за иновации и технолошки развој	Октомври, 2021-Мај, 2023

Приоритетни резултати на Стратешки приоритет 4:

- Отстранување на постоечките бариери за пристап до финансиски инструменти за социјалните претпријатија;
- Зголемен број на финансиски инструменти за социјалните претпријатија;
- Унапредено искористување на средствата на приватниот сектор за развој на финансиски инструменти за социјалните претпријатија;

5 ЕВАЛУАЦИЈА И МОНИТОРИНГ НА СПРОВЕДУВАЊЕТО НА СТРАТЕГИЈАТА

Националната стратегија за развој на социјалното претпријатија ги дефинира основните цели и активности за периодот 2021-2024 година, со цел да се создаде правна, финансиска и институционална рамка за развој на социјалните претпријатија во Република Северна Македонија.

³¹ Активностите предвидени за имплементација на дадените мерки се дадени во акциониот план кој е во прилог на оваа Стратегија

Нацрт- финална верзија

Стратегијата предвидува основање на Национално координативно тело, кое ќе биде интер-секторско и ќе ги вклучи сите засегнати страни вклучени во изработката и имплементацијата на стратегијата. Преку овој пристап, ќе се обезбеди и градење на капацитетите на засегнатите страни во континуитет. Во функција на обезбедување на планирана динамика на спроведување на Стратегијата, на квартално ниво ќе се прави оценка на ефектите и ефикасноста на Стратегијата од страна на Националното координативно тело и за тоа ќе доставува квартален извештај до Владата на Република Северна Македонија. Сите идентификувани отстапувања од планираното, ќе бидат искористени за прилагодување на Стратегијата на тековните услови на годишно ниво, преку ревизија на целите, активностите и начинот на нивна реализација. Интегрираниот, годишен извештај треба да вклучува информации за реализираните активности од страна на сите вклучени страни, резултатите од реализираните мерки и известување на нереализираните активности, со рокови кога се очекува нивната реализација.

Стратегијата препорачува квартален циклус на известување за да се обезбеди комплементарност со проектот за техничка поддршка, финансиран од страна на Европската комисија за градење на структури за социјалните претпријатија во Република Северна Македонија.

Оваа стратегија е поддржана од годишни акциски планови, кои ќе се изработуваат/ревидираат на годишно ниво во согласност со идентификуваните потреби и предизвици. Акциониот план покрај предвидените мерки и активности, содржи и индикатори на ниво на активности кои претставуваат мерки за успехот на реализација на стратегијата.

6 ДОДАТОЦИ

ДОДАТОК 1: ЧЛЕНОВИ НА РАБОТНИ ГРУПИ

Првата Национална стратегија за развој на социјалните претпријатија во земјава е во надлежност на Министерството за труд и социјална политика. Мандатот за координација на процесот на создавање на Стратегијата, Министерството го додели на Асоцијацијата за истражување, комуникации и развој „ПАБЛИК“.³²

За потребите на Стратегијата беа ангажирани надворешни консултанти и беа формирани работни групи. Детален преглед на процесот е даден во прилог.

Тим за концептуален развој на стратегијата:

- 1) Герхард Браунлинг
- 2) Климентина Илијевски
- 3) Александра Илоска

Листа на надворешни консултанти

- 4) Поликарп Арсеновски
- 5) Проф. Др. Снежана Костадиновска Милошоска
- 6) Др. Катерина Мојанчевска
- 7) Елизабета Маркоска Спасеноска
- 8) Оља Петрушевска Томева
- 9) Проф.Др. Лазар Јовевски

Преглед на работните групи:

1) Работни групи во периодот Јануари-Мај, 2019-та година

Работна група 1- Јавни политики, политичко препознавање и дефинирање фискална рамка: дефиниција за социјалните претпријатија, препознавање на социјалните претпријатија во рамките на јавните политики, дефинирање на јавни шеми за финансирање на социјалните претпријатија, ревизија на активни мерки за вработување; ДДВ третман итн.

Работна група 2- Образование, тренинг и градење вештини: Дефинирање на мерки за вклучување на социјалното претприемаштво во рамките на формалното и неформалното образование; дефинирање на потребите за тренинг и градење вештини на постоечките социјални претприемачи.

Работна група 3- Бизнис поддршка, инвестиции, пристап до пазари: искористување на постоечките механизми за развој на инструменти за бизнис поддршка за социјалните претпријатија и обезбедување на пристап до пазари. Финансии и обезбедување на фондови: дефинирање на

³² www.public.org.mk

Нацрт- финална верзија

пристапи и можности за финансирање на СП-старани и финансирање на раст и развој на СП. Дефинирање на мерки кои треба да бидат превземени за унапредување на пристапот до финансии на СП.

Работна група 4- Истражување, мапирање и мерење импакт- идентификување на нови форми на социјални претпријатија во Македонија. Развој на единствена дата база на социјални претпријатија во Македонија. Дефинирање на истражувачка агенда за секторот.

2) Работни групи во периодот Октомври-Декември, 2019-та година

Работна група 1- Унапредување на капацитетите на социјалните претпријатија и на актерите во еко-системот: Мапирање и координација со сите актери во еко-системот на социјалните претпријатија во земјава. Дефинирање план за развој на нивните капацитети и јасно дефинирање на нивната улога во развојот на социјалните претпријатија.

Модератор на групата: Небојша Илијевски

Работна група 2- Позиционирање на социјалните претпријатија како механизам за локален социо-економски развој: информирање и меѓусебно координирање на донаторската заедница и дел од јавните институции во однос на активностите и програмите за локален социо-економски развој. Унапредиме пристапот до финансии за социјалните претпријатија, но обезбедување одржливост на инвестициите остварени преку програмите на донаторската заедница и Владите.

3) Завршен настан со сите засегнати страни

Завршниот настан за презентација на Стратегијата за социјалните претпријатија обедини вкупно 42-јца учесници, претставници на сите засегнати страни. Целта на настанот беше да ги поттикне отворена дебата за мерките предвидени во Стратегијата, да се обезбедат инпути за акциониот план на стратегијата преку работа во групи. Настанот се одржа на 14-ти Ноември, 2019-та година.

Нацрт- финална верзија

ДОДАТОК 2: ПРЕГЛЕДОТ НА ДЕФИНИЦИИ ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Студиите за мапирање на еко-системите на социјалните претпријатија спроведени во земјите на ЕУ³³, идентификуваат два пристапи во дефинирањето на социјалните претпријатија. **Организациските дефиниции** имаат широка покриеност на области/сектори на дејствување на социјалните претпријатија и нивниот фокус е на јасно дефинирани карактеристики кои се заеднички за ентитетите идентификувани како социјални претпријатија. Примери можат да се најдат во законските рамки експлицитно дизајнирани за социјалните претпријатија во Белгија, Франција, Словенија и Велика Британија, како и во дефиницијата развиена од страна на Европската Комисија во рамките на Иницијативата за социјални бизниси од 2011-та година³⁴. Од друга страна пак, **секторски специфичната дефиниција** вообичаено е поттикната од политиките и е поврзана со фондови и јавни политики кои таргетираат одреден сектор или реформа, и најчесто се поврзани со реформите во социјалната заштита. Во неколку земји на Европската Унија, социјалните претпријатија влегоа во политичката дебата преку проекти финансирани од ЕУ фондовите (на пример Бугарија, Чешка, Унгарија, Романија и Словачка).

Прегледот на дефинициите за социјалните претпријатија е даден во табелата 1:

	Образложение	Клучни критериуми	Извор на дефиницијата за социјалното претпријатие		
			Законска рамка	Стратегија/програма	Ознаки
Организациска дефиниција	Да ја препознае специфичната природа на социјалните претпријатија како правни лица кои работат на полиња од јавен интерес.	Општествената цел е приоритизирана, специфични рестрикции во однос на дистрибуција на профитот и управувањето.	Белгија, Бугарија, Велика Британија, Италија, Франција, Латвија, Словенија, Грција, Данска, Франција, Романија, Луксембург.	Ирска, Хрватска, Полска	Финска, Германија, Полска
Секторски-специфична дефиниција	Да имплементираат одредена јавна политика, како на пример социјална инклузија.	Интеграцијата на ранливите категории лица е приоритизирана.	Полска, Финска, Литванија, Словачка, Унгарија, Шпанија, Чешка.	Бугарија	Романија

³³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7934&furtherPubs=yes>

³⁴ SBI- Social Business Initiative. Повеќе информации за иницијативата можат да се најдат на следниот линк: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

Нацрт- финална верзија

ДОДАТОК 3: ПОЈМОВНИК

- I. **Еко-систем за социјални претпријатија:** Терминот еко-систем претставува интегриран пристап: се користи за опис на средината во која оперираат социјалните претпријатија, вклучувајќи ги односите со нивните корисници, производители, добавувачи, засегнати страни, Влада, конкуренти. Тоа го отсликува фактот дека социјалните претпријатија се основаат и развиваат односи со нивните корисници, производители, добавувачи, засегнатите страни, владите, па дури и со конкурентите.
- II. **Заклучување на средствата:** заклучувањето на средствата е задолжителен механизам кој обезбедува сигурност дека вишокот приходи, капиталот, профитот и други видови имот стекнати од страна на правниот субјект не се дистрибуирани до членовите на организацијата, акционерите и други лица. Претставува превентивен механизам за употреба на средствата на организацијата за приватна корист за време на постоењето на организацијата или во случај на нејзин престанок.
- III. **Општествена цел :** Социјалните претпријатија мора да имаат експлицитно дефинирана општествена цел, да и служат на заедницата или на специфична целна група. Терминот „општествена“ треба да се разгледува во поширока смисла и да вклучува обезбедување на културни, здравствени и образовни услуги, како и услуги за заштита на животната средина.
- IV. **Социјална економија:** Социјалната економија е економија чија главна цел е да им служи на членовите на заедницата, а не максимизација на профитот. Таа се потпира на демократски процеси на одлучување, кои претставуваат структурни процедури за контрола на реалното постигнување на целите на организацијата. Како дел од организациите кои припаѓаат на социјалната економија можат да се мапираат асоцијациите, кооперативите, фондациите и социјалните претпријатија. Повелбата за принципите на социјалната економија промовирана од Европската постојана конференција за задруги, здруженија и фондации (CEP-SMAF), репрезентативна институција на ниво на ЕУ за овие четири форми на организации на социјална економија ги потенцира следниве дефинирачки карактеристики на организации за социјална економија:
 - Приоретизација на поединецот и општествената цел над капиталот;
 - Доброволно и отворено членство;
 - Демократска контрола со членство (не се однесува на фондации бидејќи немаат членови);
 - Комбинација на интересите на членовите / корисниците и / или општиот интерес;
 - Примена на принципот на солидарност и одговорност;
 - Автономно управување и независност од јавните власти;
 - Најголем дел од вишоките од приходот се користат за остварување на цели за одржлив развој, услуги од интерес на членовите или општ интерес.
- V. **Социјално претпријатие:** Според дефиницијата од Комуникацијата на СБИ на Комисијата „Социјално претпријатие е оператор во социјалната економија чија главна цел е да има општествено влијание наместо максимизација на профитот за своите сопственици или засегнати страни. Со својата работа обезбедува добра и услуги на пазарот преку иновативен

Нацрт- финална верзија

и претприемачки начин и ја користи својата добивка првенствено за да оствари општествени цели. Со него се управува на отворен и одговорен начин и, особено, ги вклучува вработените, потрошувачите и заинтересираните страни кои се под влијание на неговите комерцијални активности.“

- VI. **Социјално претприемаштво:** Терминот социјално претприемаштво покрива широк ранг на активности и иницијативи, вклучувајќи и општествени иницијативи имплементирани од страна на профитни бизниси, ентитети кои експлицитно спроведуваат општествена цел, релации и практики кои носат бенефити за општеството, претприемачки трендови на ниво на непрофитни организации. Ваквите иницијативи можат да се спроведуваат од страна на индивидуалци, непрофитни организации, јавни агенции или непрофитни организации во партнерство со профитни претпријатија во обид да го балансираат корпоративниот профит со општествената одговорност. Од ваквите иницијативи не се очекува да бидат финализирани со краен производ, ниту се очекува да останат стабилни, односно одржливи со тек на време. Генерално, социјалното претприемаштво е интерпретирано како активност спроведена од индивидуалци или група, без притоа да демонстрираат организациски карактеристики (модел за управување, забрана за дистрибуција на профитот итн), меѓутоа со главна цел да остваруваат општествени цели. Главната разлика меѓу социјалното претприемаштво и социјалното претпријатие е во фактот што иницијативите за социјално претприемаштво се спроведуваат од страна на нивните промотери и е базирано на нивна волонтерска одлука. Од друга страна пак, во социјалното претпријатие спроведувањето на целите од јавен интерес се институционализирани.
- VII. **Социјални инвестиции:** терминот се однесува на таргетираните активности чија цел е развој на економска средина која на социјалните претпријатија им обезбедува пристап до финансии. Социјалните инвестиции вклучуваат финансиски инструменти (на пример грантови, заеми, капитал и хибридни инструменти) кои заедно со другите видови поддршка целат кон максимизација на влијанието на социјалното претпријатие. Традиционално, вклучува актери на страната на понудата (инвеститори) и актери на страната на побарувачката (организации), посредници и други елементи на финансиската средина. Јавните финансии и приватниот капитал можат да обезбедат можности за развој на социјални финансиски инструменти: директни јавни инвестиции во социјалните претпријатија и мобилизација на приватен капитал. Во суштината на социјалните инвестиции, всушност се инвестиции дизајнирани за унапредување на вештините на луѓето и нивните капацитети, како и обезбедување поддршка за нивно целосно учество во вработување и општествените текови.
- VIII. **Социјална иновација:** Според дефиницијата на Европската Комисија, социјалната иновација значи развој на нови идеи, услуги и модели со цел подобро адресирање на општествените проблеми. Како концепт, социјалната иновација може да се однесува на производ, производствен процес, идеја, општествено движење или комбинација од предходно наведените. Најголем дел од социјалните претпријатија имаат значаен придонес кон иновации во испораката на социјални услуги и развој на организациски иновации.
- IX. **Социјални претпријатија за работна интеграција:** социјалните претпријатија за работна интеграција претставуваат независни економски ентитети, чија главна цел е професионална интеграција на лица кои се соочуваат со потешкотии на инклузија на пазарот на трудот.

Нацрт- финална верзија

Интеграцијата се постигнува преку продуктивна активност, или преку тренинг и едукација за развој на вештини на корисникот.

- X. **Услуги од општ интерес:** Терминот се однесува на придобивките на јавноста воопшто или на одредена група корисници. Услугите од општ интерес покриваат широк ранг активности кои имаат силно влијание врз благосостојбата и квалитетот на живот на општеството во целина. Се рангираат од основна инфраструктура (на пример снабдување со вода и енергија, транспорт, поштенски услуги, управување со отпад), па до основни сектори како здравје, образование и социјална заштита.

DRAFT FINAL

Нацрт- финална верзија

Додаток 4: ОПЕРАТИВНА ДЕФИНИЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Мапирањето на социјалните претпријатија и нивните екосистеми во Европа (Мапирање III)
ДЕФИНИЦИЈА НА ОПЕРАТИВНИ СОЦИЈАЛНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Главна димензија	Општа дефиниција	Релевантни индикатори	Минимум критериум
Претприемачко/ Економска димензија	Социјалните претпријатија (СП) се вклучени во спроведувањето на стабилни и континуирани економски активности. Со тоа демонстрираат карактеристики кои се типични за сите останати претпријатија.	<ol style="list-style-type: none">1. Дали организацијата е регистрирана во специфични регистри³⁵;2. Дали организацијата е автономна (дали организацијата е контролирана од страна на јавните власти или други профитни / непрофитни организации) и колкав е степенот на автономјата (целосно или делумно)3. Дали членовите / сопствениците придонесуваат со ризичен капитал (колку) и дали претпријатието се потпира на платени работници во рамките на работењето;4. Дали постои дефинирана постапка во случај на стечај во СП;5. Структура на приходите (процент генериран од пазарна побарувачка; процент генериран од јавни договори и процент генериран преку грантови);6. Дали и до кој степен СП придонесуваат за испорака на нови производи и / или услуги кои не се испорачани од кој било друг оператор;	СП мора да бидат пазарно ориентирани. Минимум критериум е 25% од приходот на годишно ниво да биде од економски активности

³⁵ Ова во секоја земја е различно регулирано. Во Северна Македонија секое правно лице се регистрира во централен регистар.

Нацрт- финална верзија

		7. Дали и до кој степен СП придонесуваат за развој на нови процеси за производство или испорака на производи и / или услуги.	
Социјална димензија (општествена цел)	<p>Социјалната димензија е дефинирана со целта на ентитетот и / или со испорачаниот производ/услуга.</p> <p>Цел: социјалните претпријатија мора да имаат експлицитно дефинирана општествена цел, да и служат на заедницата или на специфична целна група. Терминот „општествена“ треба да се разгледува во поширока смисла и да вклучува обезбедување на културни, здравствени и образовни услуги, како и услуги за заштита на животната средина. Преку промовирањето на општиот интерес, СП ја надминуваат традиционалната ориентација кон сопствениците и акционерите.</p> <p>Производ: во случај кога СП не создава производ преку социјалната и работната интеграција на ранливи категории граѓани, СП мора да обезбедат производ/услуга кои имаат општествена вредност.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дали експлицитната општествена цел е дефинирана на статутарно / законско ниво или доброволно од страна на членовите на СП; 2. Дали производот / активноста што ја извршува СП е насочена кон промовирање на признавање на правата загарантирани во националното законодавство / устав; 3. Дали активностите на СП поттикнуваат промени во законодавството; 4. Дали доколку производот не придонесува кон остварувањето на фундаменталните права, придонесува кон унапредувањето на општественото добро. 	Општествената цел мора да биде јасно дефинирана во националното законодавство, во статутот на СП или во други релевантни документи.
Добро управување	За да се идентификуваат потребите и да се вклучат сите релевантни чинители во дизајнот на соодветни решенија, социјалните претпријатија треба да имаат специфична сопственичка структура и модели на	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дали СП поттикнуваат учество и / или вклучување на засегнати страни; 2. Дали законодавната рамка според која работи СП ја налага потребата од примена на процеси на донесување одлуки кои обезбедуваат избалансирано претставување на различните 	СП мора да осигураат дека интересите на релевантните засегнати страни се соодветно застапени во спроведените процеси на донесување одлуки.

Нацрт- финална верзија

	<p>управување кои овозможуваат учество на засегнатите страни на различни нивоа. СП експлицитно ја лимитираат дистрибуцијата на профитот и постои забрана за пренос на имот. Лимитирањето на дистрибуцијата на профитот има за цел да обезбеди заштита на генералниот интерес и истиот може да биде операционализиран на повеќе начини.</p>	<p>интереси (доколку обезбедуваат дали е преку формално членство или преку неформални канали);</p> <ol style="list-style-type: none">3. Дали постоечката законска регулатива ја наметнува повеќе-стејкхолдерската сопственичка структура (пример Франција);4. Дали од СП се бара да усвојат процедури за социјално сметководство³⁶ со закон или тоа го прават во пракса, без да бидат обврзани;5. Степен на свест на локалното население за клучната општествена улога што ја има СП;6. Дали ограничувањето во дистрибуцијата на профит се однесува на сопствениците и стејкхолдерите, а не само на сопствениците (работници и корисници): дали ограничувањето е краткорочно (профитот не може да се дистрибуира) или долгорочно (забрана за пренесување на имотот на СП) или и краткорочно и долгорочно.7. Дали постои ограничување на платите на работниците и / или менаџерите (избегнување индиректна распределба на добивката).	
--	--	---	--

³⁶ Социјалното сметководство и овозможува на организацијата да ги испита своите резултати во однос на социјалните, еколошките и економските цели и да осигура дека таа работи во согласност со сопствените вредности.

Нацрт- финална верзија

Додаток 5: КРИТЕРИУМИ ЗА ДОДЕЛУВАЊЕ СТАТУС НА СОЦИЈАЛНО ПРЕТПРИЈАТИЕ

Предлог критериумите се дефинирани од една страна според видот на правните лица, а од друга страна зависно од димензиите кои ги карактеризираат социјалните претпријатија.

Процесот на утврдување на исполнувањето на овие критериуми, а од таму и доделувањето статус подразбира задолжителен влез на заинтересираните ентитети во програма за поддршка и градење на капацитети на социјалните претпријатија. При тоа во процесот може да се разликуваат два пристапи:

- Основен процес на поддршка на заинтересираните ентитети со цел стекнување статус, и
- Напреден процес на поддршка на заинтересираните ентитети со цел стекнување статус.

Основниот процес на поддршка може да се однесува првенствено на оние ентитети кои ниту поседуваат, ниту пак самостојно можат да изготват документи и планови согласно потребните критериуми за ознака. Напредниот процес пак, подразбира дека заинтересираниот ентитет веќе располага со одредени предзнаења и документи согласно критериумите и потребна му е делумна поддршка во процесот на стекнување ознака. Видот на поддршка кој е потребен се наведува во пријавата што ентитетот би ја поднесувал до Агенцијата за поддршка на претприемништвото (АППРМ).

Како одржлив начин на испорака на поддршката за стекнување ознака се предлага воспоставување Национален ресурсен центар за социјални претпријатија во рамки на АППРМ во кој би се вклучиле експерти за поддршка соодветно на програмите за поддршка кои ќе ги развие центарот и соодветно на потребите на заинтересираните ентитети.

По добивањето статус на социјално претпријатие, социјалните претпријатија можат да преминат во друга шема на поддршка од областа на финансиски инструменти, раководење со човечки ресурси, маркетинг и сл.

Во предложение презентирани се критериумите и документацијата која различните ентитети би требало да ја подготват преку процесот на поддршка и да стекнат статус на социјално претпријатие. Ова се почетни критериуми кои треба да ги мотивираат ентитетите да станат оператори во социјалната економија, а понатаму преку иницијативи за законски уредувања на областа да се прецизираат и видовите на државна поддршка, субвенции, даночни олеснувања и сл.

Вид на правен ентитет: Здружение на граѓани	Предлог критериуми
Општествена димензија	<ul style="list-style-type: none">- Општествената мисија е запишана во Статутот (доказ Статут)- Економските активности кои ги спроведува здружението се запишани во Статутот (доказ Статут)- Решение од Централен регистар со шифра на дејност за остварување економски активности како што е предвидено во Статутот

Нацрт- финална верзија

	<ul style="list-style-type: none">- Валиден стратешки план усвоен од Собранието на здружението во кој се вклучени јасни цели, резултати и активности од социјално претприемништво (доказ Стратешки план и одлука од Собрание за усвојување на Стратешкиот план)- Годишна програма за работа на Здружението усвоена од Собранието во која дефинираните цели и резултати за социјално претприемништво се операционализирани во конкретни активности, индикатори и потребни ресурси (доказ Годишна програма за тековната година одлука од Собрание за усвојување на Годишна програма)
Економска димензија	<ul style="list-style-type: none">- Одлука на Собранието на здружението според која здружението се ориентира да остварува 25% од вкупните приходи преку активностите за социјално претприемништво- Годишен буџет на здружението со утврдени приходи и расходи и извори на приходи
Инклузивна димензија	<ul style="list-style-type: none">- Постоене на Управен одбор во кој има барем еден член од заедниците или засегнатите страни врз кои има влијание социјалното претпријатие кое го раководи здружението (доказ: Одлука за избрани членови на Управен Одбор, Интерна процедура со критериуми за избор на Управен одбор, Записник од седница на Собрание на која се избрал Управен одбор)- Интерна политика и процедура за спречување конфликти и постапка за декларирање конфликт- Интерна политика и процедура за спроведување консултатции со членството и засегнатите страни за клучните организациски политики пр: Стратегија и Годишна програма- Докази од спроведени консултатции (записници, слики, листи на учесници и сл.)

Нацрт- финална верзија

Вид на правен ентитет: Задруга	Предлог критериуми
Општествена димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Општествената мисија³⁷ е запишана во Статутот (доказ Статут) - Решение од Централен регистар со шифра на дејност како што е предвидено во Статутот - Валиден бизнис план (најмалку за три години) усвоен од највисокиот управен орган во задругата во кој се вклучени јасни цели, резултати, индикатори и активности од социјално претприемништво (доказ Бизнис план и одлука од органот на управување за усвојување на бизнис план)
Економска димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Годишен финансиски план на задругата со утврдени приходи и расходи и извори на приходи за тековната година
Инклузивна димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Дефинирани критериуми за воспоставување и функционирање на орган на управување во задругата (доказ Статут на задругата или Интерна процедура за највисок орган на управување) - Интерна политика и процедура за спречување конфликти и постапка за декларирање конфликт - Интерна политика и процедура за спроведување консултации со засегнатите страни како на пример купувачи, бизниси или вработени при подготовка на Бизнис планот или при распределба на средствата во годишниот буџет (доказ Записници, слики, листи на учесници од спроведени консултации и сл.)

Вид на правен ентитет: Заштитно друштво	Предлог критериуми
Општествена димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Општествената мисија³⁸ е запишана во Статутот (доказ Статут) - Решение од Централен регистар со шифра на дејност како што е предвидено во Статутот - Валиден бизнис план (најмалку за три години) усвоен од највисокиот управен орган во кој се вклучени јасни цели, резултати, индикатори и активности од

³⁷ Социјалното претпријатие има јасно дефинирана општествена мисија која што е вградена во неговата основна дејност со која што дава одговор на најмалку една од Целите за одржлив развој (ЦОР) (Партнерство за одржлив развој: Стратегија на Обединетите нации 2016-2020 (UNDAF) која обезбедува стратегиска и правна рамка за активностите на ОН во земјата) или пак врши дејност согласно дејностите од јавен интерес наведени во Законот за здруженија на граѓани и фондации.

³⁸ Социјалното претпријатие има јасно дефинирана општествена мисија која што е вградена во неговата основна дејност со која што дава одговор на најмалку една од Целите за одржлив развој (ЦОР) (Партнерство за одржлив развој: Стратегија на Обединетите нации 2016-2020 (UNDAF) која обезбедува стратегиска и правна рамка за активностите на ОН во земјата) или пак врши дејност согласно дејностите од јавен интерес наведени во Законот за здруженија на граѓани и фондации

Нацрт- финална верзија

	<p>социјално претприемништво (доказ Бизнис план и одлука од органот на управување за усвојување на бизнис план)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Список на вработени лица со инвалидитет, распоред по работни места и план за нивна обука доколку е предвидено
Економска димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Годишен финансиски план на друштвото со утврдени приходи и расходи и извори на приходи за тековната година - Јасна назнака во годишниот финансиски план за приходи кои се добиваат по основ на субвенции, олеснувања кои следуваат и инвестиции во обука за лицата со инвалидитет
Инклузивна димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Дефинирани критериуми за воспоставување и функционирање на орган на управување во друштвото (доказ Статут на друштвото или Интерна процедура за највисок орган на управување) - Интерна политика и процедура за спречување конфликти и постапка за декларирање конфликт - Интерна политика и процедура за спроведување консултации со вработените инвалидни лица при подготовка на годишниот финансиски пан и Бизнис планот (Докази од спроведени консултации: пополнети и обработени анкетни прашалници за потреби за обука, записници од средби, слики ,листи на учесници и сл.) - Одлука на највисокиот орган на управување за реинвестирање на 51% од добивката во општествени цели

Вид на правен ентитет: Трговско друштво	Предлог критериуми
Општествена димензија	<ul style="list-style-type: none"> - Општествената мисија³⁹ е запишана во Статутот (доказ Статут) - Решение од Централен регистар со шифра на дејност како што е предвидено во Статутот - Валиден бизнис план (најмалку за три години) усвоен од највисокиот управен орган во кој се вклучени јасни цели, резултати, индикатори и активности од социјално претприемништво (доказ Бизнис план и

³⁹ Социјалното претпријатие има јасно дефинирана општествена мисија која што е вградена во неговата основна дејност со која што дава одговор на најмалку една од Целите за одржлив развој (ЦОР) (Партнерство за одржлив развој: Стратегија на Обединетите нации 2016-2020 (UNDAF) која обезбедува стратегиска и правна рамка за активностите на ОН во земјата) или пак врши дејност согласно дејностите од јавен интерес наведени во Законот за здруженија на граѓани и фондации

Нацрт- финална верзија

	одлука од органот на управување за усвојување на бизнис план)
Економска димензија	- Годишен финансиски план на друштвото со утврдени приходи и расходи и извори на приходи за тековната година
Инклузивна димензија	<ul style="list-style-type: none">- Дефинирани критериуми за воспоставување и функционирање на орган на управување во друштвото (доказ Статут на друштвото или Интерна процедура за највисок орган на управување);- Одлука на највисокиот орган на управување за реинвестирање на 51% од добивката во општествени цели- Интерна политика и процедура за спречување конфликти и постапка за декларирање конфликт- Интерна политика и процедура за спроведување консултации со вработени, купувачи, други бизниси или засегнати страни при подготовка на годишниот финансиски план и Бизнис планот (Докази од спроведени консултации: пополнети и обработени анкетни прашалници, анекти за задоволство на купувачите, записници од средби, слики ,листи на учесници и сл.)

Додаток 6: ПРЕГЛЕД МА МОДЕЛИ НА СОРАБОТКА ПОМЕГУ СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА И ТРАДИЦИОНАЛНИОТ БИЗНИС СЕКТОР

Во студија на Европската комисија, која ги анализира начините на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис сектор, идентификувани се вкупно 16 начини на соработка помеѓу овие два сектори⁴⁰. Земајќи ги во предвид постоечките капацитети во Северна Македонија и кај социјалните претпријатија и традиционалните бизниси, стратегијата ги препознава и ќе предвиди мерки на следните модели на соработка:

- 1) Интеграција на социјалните претпријатија во процесот на производство и синџирот на набавки на традиционалниот сектор. Социјалните претпријатија имаат највисок степен на интеграција во управувањето со отпад, модната индустрија, производство и дистрибуција на храна. Не толку значајно распространет модел на соработка е идентификуван во здравствениот сектор.
- 2) Инкубација на социјални претпријатија, старт-апи како посебен бизнис единица на традиционалниот бизнис (социјално интрапретприемаштво). И покрај тоа што ваквиот

⁴⁰ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36685>

Нацрт- финална верзија

начин на соработка не е значајно застапен, сепак се идентификува како пристап кој може значајно да го зајакне секторот.

- 3) Social extra-preneurship е идентификувано дека игра клучна улога во фасилитација на соработката помеѓу социјалните претпријатија и традиционалните бизниси. Голем дел од социјалните extra-preneurs директно или индиректно ги финансираат социјалните претпријатија, обезбедуваат знаење и градат доверба помеѓу партнерите. Тоа овозможува креирање на заедничка визија и консензус во однос на предизвиците кои треба да бидат адресирани преку соработка, како на пример адресирање на проблемот со одржливо производство на храна или адресирањето на недостатокот на вода итн.
- 4) Локални кластери за конкурентност за стимулација на соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалните бизниси. Во земјите на ЕУ, овие два сектори најчесто соработуваат во локални кластери кои се поддржани од страна на јавните власти. Оттука, произлегува потребата јавните власти да го поддржуваат развојот на локални кластери кои ги поврзуваат традиционалните бизниси и социјалните претпријатија.
- 5) Растечки број на традиционални бизниси ја интегрираат соработката со социјалните претпријатија во рамките на нивните стратегии за социјални претпријатија или постоечките политики за одговорно деловно однесување. На овој начин, традиционалните бизниси им овозможуваат на социјалните претпријатија пристап до нови пазари, притоа обезбедувајќи им и финансиска или друг вид поддршка. Поразвиена форма на стратегии за корпоративна општествена одговорност рефлектираат на развој на интегрирана, стратегии за општествено влијание.
- 6) Спонзорство, развој на вештини и компетенции, волонтерство и про-боно инвестиции од традиционалниот бизнис сектор во социјалните претпријатија е метод на соработка кој веќе широко се применува во ЕУ земјите. Главните фактори кои овозможуваат ваков вид соработка се транспарентност, заедничка општествена мисија и заедничка дефиниција на очекуваните бенефиции за сите партнери.
- 7) Venture capital, капитал кој се инвестира од страна на традиционалниот бизнис во социјалните претпријатија. Студијата препознава дека ваквиот вид на инвестирање е многу повеќе од традиционалното инвестирање пред сè поради поттикнувањето на развој на долгорочни партнерства кои носат бенефиции и за социјалните претпријатија и за традиционалните бизниси. Овој тип партнерство им овозможува и на двата ентитети меѓусебно да учат, односно социјалните претпријатија да ги унапредуваат своите менаџерски практики, а традиционалните бизниси да стануваат повеќе сензибилизирани за општествените потреби.
- 8) Соработка и ко-создавање помеѓу социјалните претпријатија и традиционалниот бизнис во циркуларната економија. И двата сектори имаат бенефиции од овој тип на соработка кој се фокусира на создавање заедничка вредност. Циркуларните модели отвараат можности за иновации, преку циркуларните мрежи на снабдување, развој на нови производи и услуги, практики на споделување итн.

Нацрт- финална верзија

- 9) Ко-создавање и соработка помеѓу социјалните претпријатија и традиционалните бизниси во колаборативната економија. Бизнис моделите базирани на платформско делување им обезбедуваат на социјалните претпријатија нови можности за редизајн на услугите и производите, учество и управување како и нови организациски форми. Ова е поле во кое социјалните претпријатија можат да експериментираат со децентрализирани и демократски контролирани бизнис модели, кои максимално ги користат дигиталните технологии во креирањето врски и солидарност со локалното население. Најголем дел од предизвиците се во насока на паметно користење на новите технологии, и нивото на дигитална писменост на социјалните претпријатија, и всушност ова е област во која најголем дел од СП заостануваат и тоа од аспект на вештини и знаење. Појавата на новите начини на соработка помеѓу социјалните претпријатија и технолошките компании во колаборативната економија, всушност претставуваат значаен момент во развојот на иновативни модели и практики на споделување, но пред се и во дигиталната транзиција на глобално ниво.